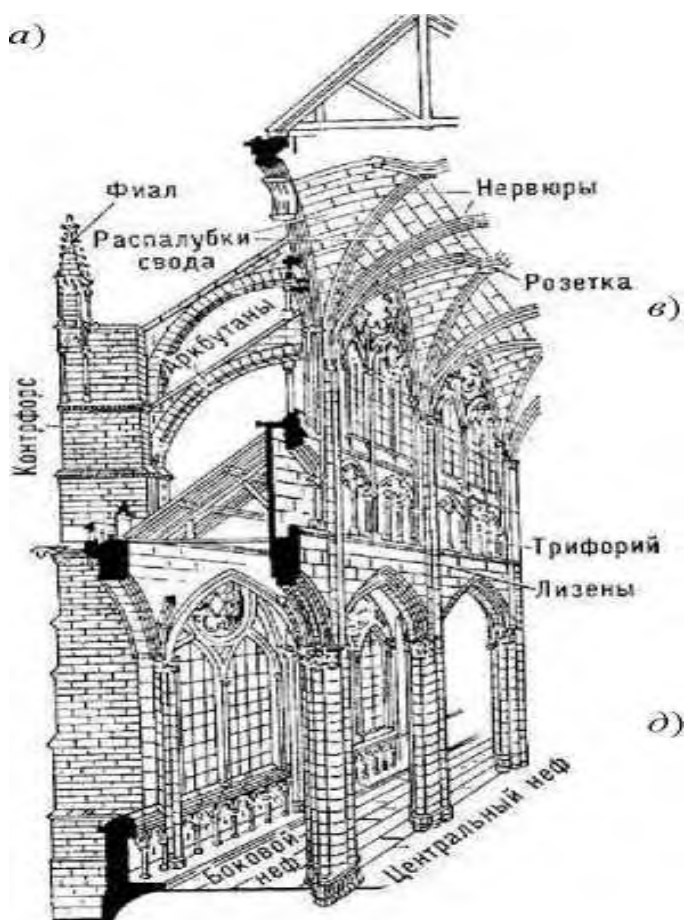

**УРОКИ 23-24 (02.12.2022) Основи архітектури, 41 гр.
ТЕМА : АРХІТЕКТУРА КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (XII - XIV ст.).
ГОТИЧНА АРХІТЕКТУРА**

У XII - XIII століття результаті підйому виробництва та торгівлі спостерігається зростання міст та його економічне зміцнення. У містах починає формуватися новий клас – буржуазія. Розширюється будівельна діяльність; у північних районах Франції зароджується новий стиль - готика (термін запроваджено в епоху відродження для позначення, що не має художньої цінності середньовічного мистецтва). Готичний стиль досяг розквіту (висока готика) у XII ст., період пізньої (полум'яної) готики посідає XIV - XV ст.

Міські ансамблі включали культові та світські будинки, укріплення, мости. Зосередженням життя міста був собор. У ньому, поряд із богослужіннями, відбувалися збори городян та богословські диспути. У зв'язку з цим виникала необхідність розширити внутрішній простір собору та підвищити освітленість головного нефа за рахунок збільшення його висоти.

Зодчі готики, збагачені досвідом попереднього будівництва, дійшли остаточного поділу елементів на несучі та огорожувальні та створення каркасної системи будівлі (рис. 34). Основними елементами каркасу є стрілчасті ребристі арки склепінь (нервюри), винесені назовні вертикальні пілони (контрфорси), похилі завязі арки (аркбутани).

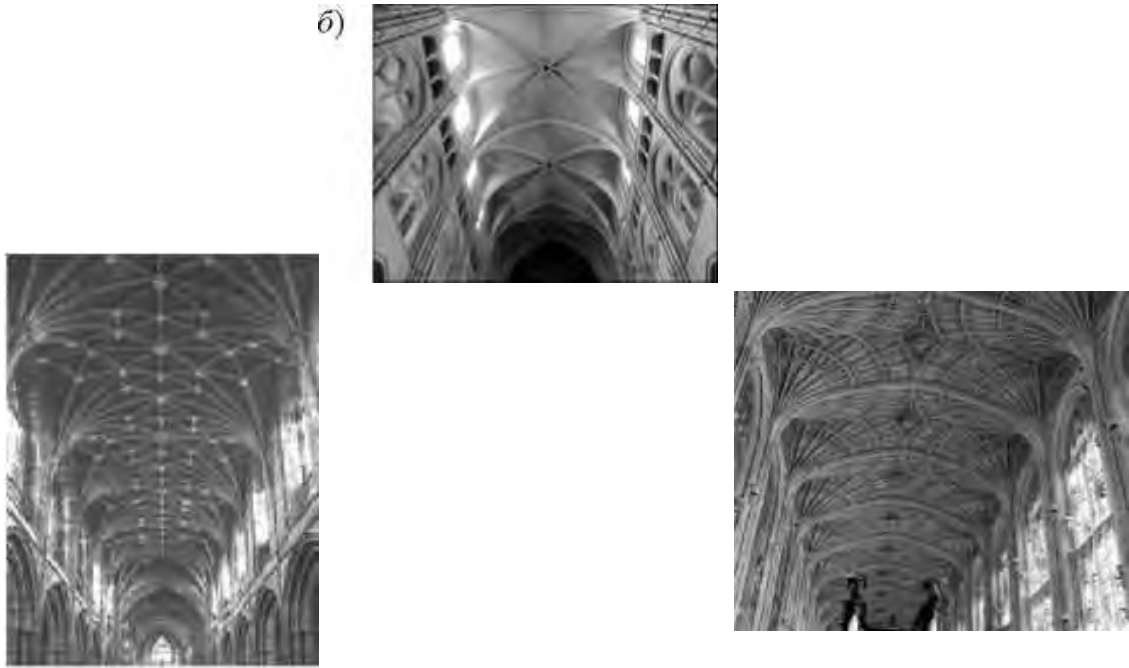

Рис. 34. Елементи готичної системи:

a- Конструктивна система; види нервюрних склепінь: *б* – шестигранний (Собор Санта-Марія у Леоні у Франції, 1205 – 1301 рр.); *в* - зірчастий (Честерський собор в Англії, XII - XIII ст.); *г* - віяловий (каплиця Королівського коледжу в Кембриджі в Англії, середина XV ст.); *д* - еволюція готичного вікна

Стрільчасті склепіння мали каркасну конструкцію, в якій виділялися нерви, що перехрещуються, і розпалубка з дрібного каменю із заповненням щебенем. Колони, що розділяють нефи і підтримують склепіння, є пучками тонких вертикальних стовпів.

Для сприйняття розпору від центрального склепіння вводилися похилі завзяті арки - аркбутани, що знаходяться зовні будівлі. Ці арки, що мають вигляд легких ребер, оточують підвищену центральну частину готичного собору. Аркбутани передають сприймане ними навантаження від центральних склепінь на вертикальні кам'яні уступи - контрфорси, винесені назовні, що дозволило візуально звільнити внутрішній простір. Підвищенню стійкості контрфорсів сприяє розміщення у верхній частині невеликих башт - пінаклів з гострими завершеннями - фіалами.

Стіна з масивної конструкції з невеликими прорізами перетворюється на ряд вузьких простінків, між якими розміщуються широкі та високі віконні отвори. Стіна замінюється легким каркасом із заповненням ажурним декором та склом.

Для будівництва будівель використовувався місцевий природний камінь, в деяких районах - цегла. З каменю викладалися стіни, колони, склепіння, а також висікалися візерунчасті віконні палітурки, скульптури, завершення веж.

Найбільш раціонально, на відміну від романського періоду, конструювалися дахи: використовувалися висячі кроквяні системи (ферми), що спираються не на склепіння, а безпосередньо на зовнішні опори. Метал використовувався для деталей кріплення (цвяхи, анкери, скоби), і навіть у декоративних цілях (решітки, шпильки, флюгери). Для заповнення віконних отворів застосовувалося звичайне та кольорове скло у вигляді вітражів у свинцевій оправі.

Вперше у середньовіччі великі об'єкти починають будуватися за проектами, виконаними на аркушах пергаменту із зазначенням основних розмірів.

Каркасна готична система знайшла безпосереднє відображення у пластиці та членуваннях фасадів. Винесені назовні аркбутани, контрфорси, стрілчасті арки задають ритм вертикальних членувань, наочно виражають тектоніку будівлі. Як правило, двобаштові західні фасади з глибокими перспективними порталами та візерунковим круглим вікном-трояндою в центрі поєднують устремління вгору з ясністю та врівноваженістю членувань. Зовнішній вигляд соборів викликає враження дивовижної легкості, спрямованості вгору, що обумовлено своєрідною пластикою архітектурних форм: ажурних гострокінцевих фронтонів, фіалів, тонких палітурок, скульптурних прикрас.

Винесення назовні конструктивних елементів дозволило створити відчуття легкості, просторової свободи інтер'єру, насиченості його світлом. Висота готичних соборів удвічі більша за романські, при цьому вона підкреслена вертикальністю всіх членувань, що надають простору спрямованість вгору.

Окрім собору на головній площі міст будувалися будівлі міського управління – ратуші. На другому поверсі ратуші був зал засідань, що мав великі вікна; значення будівлі підкреслювалося спорудженням вежі. Будувалися також торгові, ремісничі, складські, виробничі будинки. Замість замків будувалися палацові особняки, оточені кам'яною огорожею. У цих будівлях майже непомітний вплив готики, а переважають прийоми місцевого народного зодчества.

Грандіозні готичні собори будувалися по півтора-два століття, тому нерідко залишалися незавершеними; їхні башти мали неоднакову висоту і навіть форму. Визначною пам'яткою ранньої готики є Собор Паризької Богоматері (Нотр-Дам), будівництво

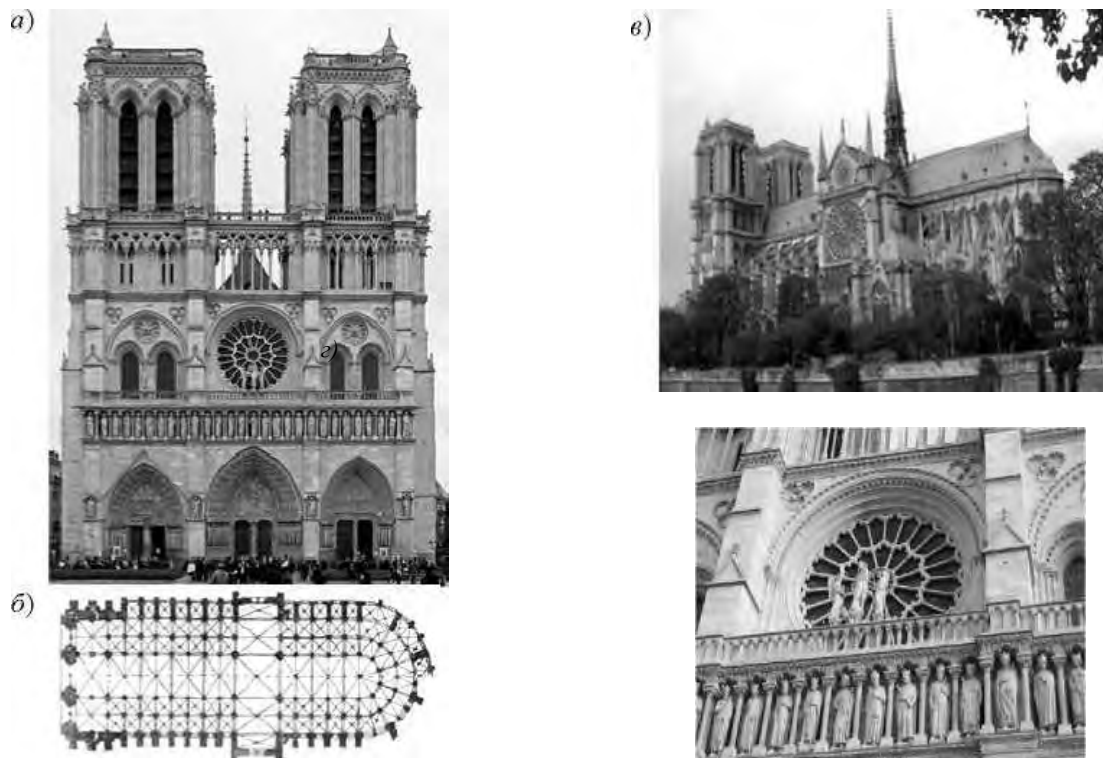

Рис. 35. Собор Нотр-Дам у Парижі (1163 - XIV ст.): фасади: а – західний; б – південний; в - план; г - вікно-троянда та «галерея королів»

якого почалося 1163 р. (рис. 35). Це величезна п'ятинефна базилика довжиною 129 м з висотою головного нефа 32 м, веж - 69 м. У соборі яскраво виражена готична конструктивна система, проте має кілька важкі пропорції, характерні для романського стилю. На фасадах виділяються потужні нижні частини та виражені горизонтальні членування.

Підкреслений вертикалізм, велика кількість скульптури та декору властиві соборам зрілої готики в Реймсі та Ам'єні (рис. 36). Реймський собор, збудований у XIII ст. (загальна довжина - 136 м, висота центрального нефа - 38 м), мав композицію, що стрімко наростала вгору. Західний фасад, завершений двома потужними ажурними вежами, прикрашав скульптурний фриз (стрічковий орнамент, що оздоблює стіну), що складається з 500 фігур.

У XIII столітті готичний стиль набув поширення в Німеччині, Нідерландах, Іспанії, Чехії, де будувалися собори, що відрізняються багатою подрібненою пластикою. Вони є хіба що величезні кам'яні скульптури. Такий, наприклад, собор у Кельні (рис. 36) із високими здвоєними вежами на західному фасаді.

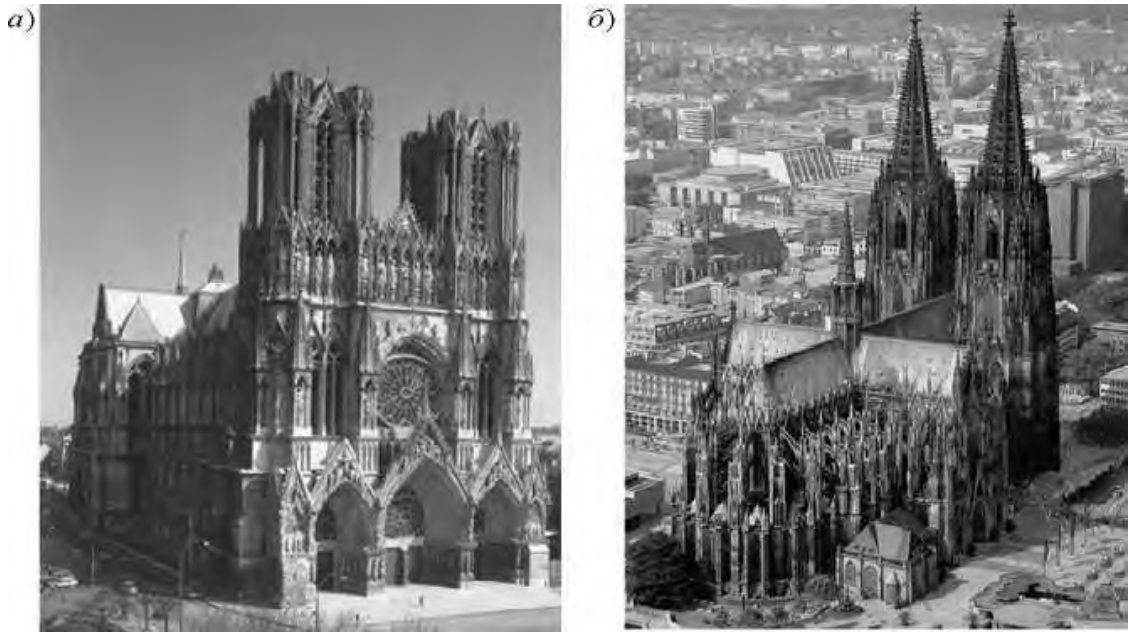

Рис. 36. Собори зрілої готики:

а- Реймський у Франції (XIII ст.);

б - Кельнський у Німеччині, вид зі східної сторони (XIII - XIV ст.)

В Італії готичні елементи включалися до храмів, що зберігали загальний романський тип (собор в Орвієтто, XIII - XV ст.), Будинкам притаманна статичність мас, декоративність форм.

В Англії готика виявилася як стиль архітектурного оформлення: вікнам надавалась стрілчаста форма, вертикальні стовпи та стіни вкриті декором, віялоподібне, сітчасте, зоряне сплетення нервюр не має конструктивного сенсу.

Для пізньої (полум'яної) готики XIV – XV ст. характерна велика кількість декору, що приховує архітектурні членування, ускладнення малюнка деталей (що нагадує мови полум'я візерунків віконних палітурок), прагнення ефектності.

Застосування каркасної готичної конструкції дозволило подолати тяжкість каменю та замкнутість простору.

МІСТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Великі населені пункти у Європі в IX - XII ст. формувалися на руїнах античних міст та таборів, навколо замків-фортець, торгових поселень, поблизу місць видобутку дорогоцінних металів.

Поселення оточувалися високими масивними стінами з бойовими вежами (круглої або квадратної форми), рівномірно розташованими по периметру. Головні в'їзні ворота до міста робилися в одній найбільшій вежі. Перед брамою через глибокий рів з водою перекидався міст. Міста мали, як правило, неправильну радіальну схему вулиць, проте все більшого поширення набувають плани з прямокутною сіткою вулиць. З розвитком міст починається забудова території за межами оборонних укріплень. Розташовані поблизу замки

та монастирі оточуються житловими кварталами. Поступово складається концентрична система забудови. Так з'являється нова планувальна схема міста – радіально-кільцева.

Центрами середньовічних міст були дві площі: соборна з головним собором, що панує над усією забудовою, і торгова, де розташовувалися торгові ряди та ратуша (з XIV ст.). Вільний простір торгової площі обносився з усіх боків галереями, в центрі був фонтан або басейн (площа Синьйорії у Флоренції).

Вулиці міста мали одночасно житлове, торгове, транспортне призначення. Від міських воріт до собору, ратуші та торгової площі йшли головні вулиці, вздовж другорядних вулиць розташовувалися житлові квартали. Криві вулиці за малої ширини (5...7 м) не мали тротуарів; мощення проїздів застосовалося вкрай рідко.

Житлові будинки зводилися 3-4 поверховими з торговим або виробничим приміщенням на першому поверсі. Довгими безперервними ритмічними лініями житлові будинки з високими двосхилими дахами шикувалися вздовж вулиць та площ. Будинки зводилися з каменю, цегли, а також фахверкової конструкції (на дерев'яному каркасі із заповненням цеглою або бутом з наступним оштукатурюванням).

Спочатку міста займали невелику площу (10 – 15 га), і в них мешкало близько 10 тис. жителів. Підйом економіки сприяв зростанню міського населення. Наприклад, у середньовічному Парижі у XIV ст. проживало до 100 тис. жителів, у Венеції – 200 тис. осіб.

Значне місце в архітектурному вигляді Європейських міст займають середньовічні споруди (собори, ратуші, укріплення) і мальовнича мережа звивистих вулиць, провулків, глухих кутів.